

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

דבר העורך

מה נזר המקום הזה

שער השמים: בפרשת השבוע, פרשת ויצא, אנו לומדים שיעקב אבינו תיקן תפילת ערבית, והתבטא על קדושת מקום המקדש (בראשית פרק כז פסוק יז) וַיֵּאמֶר מֶה נִזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם.

קיים הבדל מהותי בין איסור דיבור בשעת התפילה, לאיסור דיבור בבית הכנסת.

איסור דיבור בשעת התפילה וקריאת התורה, יסודו בדיני הפסק: וכפי שהתבאר בגיליון עומק הפשוט (מספר 479 בנושא 'איסור לדבר בשעת התפילה') שגדרי איסור דיבור והפסק באמצע התפילה, תלוי בדרגת העמידה לפני המלך.

אבל האיסור לדבר בבית הכנסת אין לו שייכות להפסק, שהרי אינו עוסק כעת באמירת דברים שבקדושה, אלא יסודו בקדושת המקום. בבית ד' עוסקים רק בתורה ועבודה, ולא בדברי חולין.

וכמפורש במסילת ישרים (פרק יט, בביאור חלקי החסידות) ובכלל זה כיבוד בית הכנסת ובית המדרש, שלא מספיק שלא ינהג בהם קלות ראש, אלא שינהג בהם כל מיני כבוד ומורא בכל מנהגיו ובכל פעולותיו, וכל מה שלא היה עושה בהיכל מלך גדול לא יעשה בהם.

כלשון הפסוק (תהלים פרק כז פסוק ד) שְׁבִתִּי בְּבֵית ה'... לַחַזוֹת גִּבּוֹרֵי ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלָהּ. אדם המבקר בהיכלו של מלך אינו מפטפט על דא ועל הא, אלא נוהג ביראה וכבוד, כך גם בבית הכנסת, שהוקדש לתורה ותפילה.

על כל אחד להתחזק בדרגה שלו באופן שיכול, לדווגה לכבות את הטלפון הסלולרי לפני כניסתו לבית הכנסת ובית המדרש.

ניתן להשיג במערכת הילכתא את הגיליון הנפלא ל'המועדים' (גיליון קסא) בנושא דיבור בבית הכנסת, שכבר הביא תועלת גדולה, כאשר פורסם בכמה מדינות ובאלפי עותקים. וכן 'שטר קבלה' שלא לדבר בשעת התפילה, ורבים התחזקו בזה.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

דיבור בבית הכנסת

קול דממה דקה

תקציר הסדרה: גיליון מספר 492 בנושא קדושת בית הכנסת. גיליון מספר 493 בנושא אש"ל בבית הכנסת. גיליון מספר 494 בנושא סעודת מצוה בבית הכנסת. גיליון מספר 495 בנושא תנאי בקדושת בית הכנסת. הגיליון הנוכחי מספר 496 בנושא דיבור בבית הכנסת.

גיליון שלפנינו מתבאר, איזה דיבורים מותרים, ואלו אסורים - בבית הכנסת ובבית המדרש. פירוט הדינים באופנים הבאים, שאלת שלום, שיחת חולין, דיבור לצורך, שיחה לצורך פרנסה, לומר 'אסותא' ('צו געזונט' 'לבריאות').

האם מועיל תנאי לענין דיבור בבית הכנסת? האם יש חילוק בין דיבור קצר לארוך, בין תלמיד חכם לעם הארץ, בין שבת ליום חול, בין דיבור מותר ללשון הרע?

1. איסור דיבור בבית הכנסת

קלות ראש: מבואר בגמ' (מגילה דף כח.) בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש. ונפסק ברמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ו) **ובש"ע** (סימן קנא סעיף א) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש, כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה.

היראות: כתב המשנ"ב (ס"ק ב) בשם הפמ"ג (אשל אברהם ס"ק א) שאיסור שיחה בטילה, הוא אפילו בשיחת חולין לצורך פרנסה, שמחוץ לבית כנסת מותר, אבל בבית הכנסת אסור, וכל שכן שאסור לדבר בבית הכנסת שיחה בטילה לגמרי, שראוי למנוע תמיד מזה, כמבואר בגמ' (יומא דף יט:) כל השח שיחה בטילה עובר בעשה, מדרבנן עכ"פ. **ובזהר הקדוש** (פרשת תרומה חלק ב דף קלא: פרשת ויקהל חלק ב דף רה:) הפליג מאוד בגודל העוון של מילי דעלמא בבית הכנסת, שאין לו חלק בעם ישראל ובקב"ה.

וביותר צריך לזהר מדיבורים אסורים בבית הכנסת, כמו לשון הרע ורכילות ומחלוקת, כי אינו דומה החוטא בעוונות החמורים בינו לבין עצמו, לחוטא במקום קדוש בפלסין של מלך לפני המלך, שיגדל עוונו שמזלזל בכבוד השכינה, ועוד שמכשיל את הרבים ומקבל עונש כגד כולם, שעלולים לבוא לחרפות וגידופין

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

האשה הצדקנית והחסודה

מרת אלישבע ב"ר יעקב קאפל אלטמן ע"ה
נלב"ע כ"ח חשוון תשע"ב ת.נ.צ.ב.ה.

מאיךך לדעת **הפרישה** (ס"ק לו) הובא **בש"ך** (ס"ק טז) בזמנו מותר לומר רפואה, כי לא נזהרים כיום בשיחה בטילה, ורק בימיהם שלא היו משיחים כלל היה אסור. אמנם **הש"ט** (ס"ק ו) תמה על הפרישה, איך יכול לחדש היתר זה מליבו, ובפרט שעלול להימשך דבר מגונה, שיהיו סבורים שמותר לשיח שיחה בטילה.

4. האם לתלמיד חכם מותר

לומדים בקביעות: כתב **המשנ"ב** (ס"ק ז) בשם **המגן אברהם** שמותר לאנשים הלומדים בקביעות לאכול בבית מדרש, כי נחשב שעת הדחק, שאם יצטרך לילך לאכול ולשתות בביתו בודאי יתבטל מלימודו. ויש לחקור האם ההיתר נאמר גם לגבי דיבור לצורך.

לדעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (קיצור דיני בית הכנסת עמוד ז), **והגר"צ ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), מותר ללמוד בבית המדרש, לדבר מעט בשיעור הנצרך לו - בכדי שיוכל להמשיך וללמוד, ולא יצטרך לבטל תורה לצאת ולדבר בחוץ.

והוסיף הגרי"צ ובר, שיש לדמותו למה שהתיר **המשנ"ב** (ס"ק ט"ז) לכל אדם לישון שינת עראי בבית הכנסת, מטעם שקשה לזהר משנית עראי, ולכן גם בשיחה בטילה לצורך פרנסה, אם היציאה תגרום לו ביטול תורה, מותר כי הוא בכלל צורך מצוה, וצורך מצוה מותר גם בבית הכנסת. אך ההיתר אמור רק ללומדים בבית המדרש, ולא למתפללים בבית הכנסת.

מאיךך לדעת **המשנת יוסף** (סימן כט) יש להחמיר בדבר, שאם יחמיר שלא לדבר הוא ידבר פחות, וגם לא ידבר באמצע הלימוד, ועוד שאין לדבר גבול, ואם נתיר לדבר עלול להימשך לדיבורים אסורים, וגם שלצאת לדבר בחוץ אינו כרוך בטרח גדולה.

5. האם מועיל לכך תנאי

תנאי רגיל: מפורש **בביאור הלכה** (סימן קנא ד"ה להשתמש בו, ד"ה אבל בישובו), ו**בשער הציון** (ס"ק כ) ו**בחפץ חיים** (פתיחה עשין אות ז) לקלות ראש גדול כמו שחוק והיתול ושיחה בטילה לא מועיל תנאי, ואסור אפילו בחורבנו.

מאיךך **בערוך השלחן** (סימן קנא סעיף ה) תמה על מנהג העולם להקל לדבר אחרי התפילה בבית הכנסת ובבית המדרש כמה דברים של חול, ונעשה כהיתר. וכתב ללמוד זכות לפי שיטת **הרמב"ן** (מגילה דף כו: ד"ה והא, הובא בביאור הלכה סימן קנא סעיף יא ד"ה אבל) שמועיל התנאי אפילו ביישובן לדברים המוכרחים, ואנו מחשיבים את הדיבורים להכרח, כל אחד לפני ענינו.

במסגרת השלחן (על קיצור שו"ע סימן יג אות א) מלמד זכות על מנהג העולם להקל בדיבור בבית הכנסת, ואפילו המדקדקים אין נזהרים בזה, מכמה טעמים: א. סומכים על התנאי, שאין זה קלות ראש כל כך. ב. סומכים על התנאי, לפי שיטת הגהות אשר"י שמותר אפילו בבנינו ושלל בדוחק. ג.

והלבנת פנים ברבים ובפני הספר תורה, והכאות ומלשינות, וחילול השם בין האומות.

ולכן הירא והחזר לדבר ד', זהר שלא לדבר שום דברים בטלים בבית הכנסת ובבית המדרש, ויהיה המקום מיוחד רק לתורה ותפילה.

עוד כתב **בחפץ חיים** (פתיחה עשין אות ז) אם מדבר לשון הרע ורכילות בבית המדרש או בבית הכנסת, עובר על **מצות עשה** ומקדשי תינא (ויקרא פרק יט פסוק ל), ובית המדרש שלנו גם בכלל מקדש, ואסור בהם שחוק והיתול ושיחה בטילה, ולא מועיל בזה שום תנאי, ואפילו הלומדים תורה בקביעות בבית המדרש, שהותר להם לאכול ולשתות בבית המדרש, אם יכשלו באיסור שחוק והיתול או לשון הרע ורכילות בבית המדרש, עוברים על מצות עשה של ומקדשי תירא.

2. דיבורי מצוה

צרכי רבים: צרכי ציבור וחשבונות של מצוה מותר לדבר בבית הכנסת, וכפי שמוכח מדברי **השו"ע** (סימן נד סעיף ג) שלצרכי רבים מותר לדבר בבית כנסת.

וכתב **המשנ"ב** (ס"ק י) **שהאר"ז** ל"ה היה נזהר מאוד לדבר בבית הכנסת רק בדברי תפילה, ולא שום דיבור אחר אפילו דברי מוסר, פן ימשך לדברי חול. וביאר בספר **תורת חיים** (סופר, סימן קנא סעיף ו) שהאר"י החמיר רק לעצמו, אבל לאחרים לא הזהיר על כך, וגדול המנהג שנהגו העולם להתיר.

שבת קודש: ומוסיף **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קנא ס"ק א) בשם **הזהר** (ויקהל חלק ב דף רה): שלמרות ההיתר בימות החול, בשבת אסור לדבר בבית הכנסת אפילו צרכי ציבור וחשבונות של מצוה.

והטעם לכך מביא **הכף החיים** (ס"ק ח) בשם **השלמי ציבור** שבשבת יש יותר השראת השכינה בבית הכנסת, ולכן צריך להיות המורא ביותר.

3. כבוד חברו

שאלת שלום: למרות איסור שיחה בבית הכנסת, מותר לשאול בשלום חבריו, כפי שהוכיח **באליה רבה** (סימן סו ס"ק ב) ממה שמצינו שבין הפרקים הותר לשאול רק מפני הכבוד, משמע דאם אינו עוסק בברכות ובפסוקי דמזרה מותר לשאול בשלום חבריו בבית הכנסת.

אסותא: מבואר **בגמ'** (ברכות דף נג. וברש"י ד"ה מרפא) של בית רבן גמליאל לא היו אומרים 'אסותא' לאדם המתעטש בבית המדרש מפני ביטול בית המדרש.

בגיליון הש"ס (שם) הביא **מפרקי דרבי אליעזר** (פרק נב), עד יעקב אבינו היו מתעטשים ומתים, ביקש יעקב רחמים ונעתר לו, לכן חייב אדם לומר בעטשתו חיים].

וכן נפסק **בשו"ע** (יורה דעה סימן רמו סעיף יז), ו**בשולחן ערוך הרב** (הלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף יא), אין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה, אפילו מי שנתעטש, אין אומרים לו רפואה, בבית המדרש.

משיב כהלכה

שאלה: מה נכלל באיסור עשית קפנדריא בבית הכנסת?

בית הכנסת שיש לו שני פתחים - האם מותר להיכנס מאחד ולצאת מהאחר? ומה הדין אם עובר דרך המבנה כדי לעשות מצווה, או להוציא ספר מהחדר פנימי, או שאומר שם פסוק? ומה הדין בשתי בתי כנסיות זה בתוך זה, או חדר מעילים בתוך בית הכנסת? ומה הדין אם המעבר היה קיים עוד לפני בניית בית הכנסת?

מקורות לעיון: גמ' (ברכות דף סב: מגילה דף כט:); ר"ן (על הרי"ף מגילה דף ט:); **כלבו** (סימן יז); **רמב"ם** (הלכות תפילה פרק יא הלכה י); **שו"ע משנ"ב וביאור הלכה** (סימן קנא סעיף ה); **אור שמח** (תפילה פרק יא הלכה י); **ציץ אליעזר** (חלק יב סימן טז); **הליכות שלמה** (תפילה פרק יט סעיף ב); **חוט שני** (עמוד רמח); **שבט הלוי** (חלק י סימן לד); **משנת יוסף** (חלק ד סימן כ).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'דדים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת חנה בלוי ע"ה
ב"ר משה מרדכי חנון זצ"ל
אשת יבדלחט"א הר"ר מאיר שמחה בלוי שליט"א
נלב"ע ב' כסלו תשפ"ו ת.נ.צ.ב.ה.

דינים העולים

א. **שיחה בטילה:** אסור לדבר שיחה בטילה בבית הכנסת ובבית המדרש. ואף מחוץ לבית המדרש ראוי להימנע משיחה בטילה.

ב. **שיחת חולין:** אסור לדבר בבית הכנסת שיחת חולין לצורך פרנסה, אבל מחוץ לבית הכנסת מותר לדבר.

ג. **דיבורים אסורים:** אסור לדבר בבית הכנסת דיבורים אסורים, כמו לשון הרע ורכילות, ויותר חמור העוון בבית הכנסת מבכל מקום, והמדבר עובר על מצות עשה 'ומקדשי תיראו'.

ד. **דבר מצוה:** מותר לדבר בבית הכנסת לצרכי רבים וחשובות של מצוה, ולפי הזהרה בשבת אסור אפילו לצרכי מצוה.

ה. **כבוד הבריות:** מותר לשאול ולהשיב בשלום חבריו בבית הכנסת. נחלקו הפוסקים אם מותר לומר 'אסותא' בבית הכנסת.

ו. **תנאי:** תנאי רגיל לא מועיל להתיר שחוק והיתול ושיחה בטילה, אבל תנאי שאינו בית כנסת כלל מועיל. יש מפוסקי זמננו שמלמדים זכות על הנוהגים להקל לדבר בבית הכנסת.

ז. **לומדים:** מותר ללומדי בית המדרש לדבר מעט כפי הצורך, כמו שמותר להם לאכול ולשתות. ויש שהתירו רק בצירוף צורך מצוה קצת כמו פריעת בעל חוב ושאלת שלום, ויש אסרים לדבר גם ללומדים.

ח. **דרך ישרה:** המדקדק ומחמיר שלא לדבר בבית הכנסת, אם יכול להסתיר עדיף שלא יתפאר במעשיו, ואם אי אפשר להסתיר לא ידבר ואין בזה חשש יוהרא.

נושא הגיליון הבא:

'קפנדריא בבית הכנסת'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת הגאון הגדול רבי חיים ב"ר יעקב לאער זצ"ל
ראש ישיבת קמניץ לצעירים נלב"ע כ"ח חשוון תשפ"ו ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשוט
שיעורים יומי עיון
בית הוראה טלפוני
בידורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...